

**GÜRCİSTAN'IN TSALKA (PARMAKSIZ) RAYONUNDA
YAŞAYAN URUM TÜRKLERİNİN DİL ÜRÜNLERİNDEN
ÖRNEKLER**

**ПРИМЕРЫ ЯЗЫКОВОГО БОГАТСТВА УРУМСКИХ ТЮРКОВ,
ПРОЖИВАЮЩИХ В РАЙОНЕ ТЦАЛКА В ГРУЗИИ**

**EXAMPLES OF LANGUAGE IN URUM TURKS LIVING IN TSALKA
(FINGERLESS) REGION IN GEORGIA**

Ünal KALAYCI*

[Yıl: 1, Sayı: 1, Kış 2008, s. 143-161.]

ÖZET

Bu makalede Gürcistan'ın Kvemo Kartli vilayetine bağlı Tsalka (Parmaksız) rayonunda yaşayan Urum Türkleri hakkında genel bilgiler verilmiş daha sonra da Urumların dil ürünlerinden örnekler verilmiştir. Bu çalışmada, yapılan derlemelerden hareketle Parmaksız Urumlarına ait âşık şiiri, anaonim şiir, türkü, halk hikâyesi, masal, fıkra, mani, ninni, deyim, atasözü, kelimeler ve günlük konuşma örneklerine yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Urumlar, Urum Edebiyatı

ABSTRACT

In this article, general information about Urum Turks living in Tsalka (Parmaksız) region in Kvemo Kartli province of Georgia is given and then examples from Urum language products are given. In this study, there are troubadour poems, anonymous poems, folk songs, anonymous stories, legend, anecdotes, lullabies, idioms, proverbs, words and daily speeches from compilations.

Key Words:

Urums, Urums Literature

“1828–1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Edirne Antlaşmasındaki bir madde Osmanlı topraklarındaki Hristiyanların istedikleri takdirde Osmanlı topraklarından göç etmelerine izin veriyordu. Savaştan sonra, Rusların işgal ettiği Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki Ermeni halkın büyük bir bölümü (100.000 civarında) Rusya'ya göç ettirildi. Bugünkü başkent Erivan başta olmak üzere İran ve Türkiye sınırlarına yerleştirilen Ermenilerle Rusya tarafından

---

* Bilim Uzmanı / Kahramanmaraş-TÜRKİYE

tampon bir Ermenistan oluşturulmuş oldu. Rusya'ya göç ettirilen bu reaya, daha sonra Osmanlı Devletine yönelik olarak yapılacak savaşlarda önemli bir güç olarak kullanılacaktı.” (Beydilli 1988: 370-407).

Edirne Antlaşmasındaki o maddeye dayanarak Rusya'nın vaatlerine kanan Ermeniler kimsenin yaşamadığı Gürcistan'ın Tsalka denilen yaylasına da yerleştirildiler. İşin ilginç tarafı Ermenilerle birlikte giden ve Tsalka'daki kırk dört köyün otuza yakınına oluşturan bir başka topluluk vardı. Bu topluluk Hristiyan Türkler yani Urumlar idi.

İlim âlemi bu topluluk üzerinde birden fazla iddia öne sürmektedir. Evvela isimlendirme sorunu vardır. Yunanlılar onlara Yunan ve Grek diyorlar. Gürcüler Berzen diyorlar. SSCB zamanında onların resmi adı Grek idi. Türk araştırmacılar ise Hristiyan Türkler, Urum Türkleri ve Urumlar şeklinde adlandırmaktadırlar. (Altınkaynak 2005: 11).

İsimplendirmedeki farklılıklar aslında bu topluluğun kökeni hakkındaki fikir ayrılıklarını ortaya koymaktadır. Yunanlılar bunların kendi ırkdaşları olduğunu savunmaktadır. Bunların bir kısmının Yunan bir kısmının Türk kökenli olduğu iddiası da vardır.

Bu topluluğun etnik kökeni hakkındaki üçüncü iddia ise Oğuzlardan önce Anadolu'ya gelen Kumanlar, Peçenekler gibi Türk boylarının Roma imparatorluğu içinde onların dinini benimseyen Hristiyan Türkler olduğudur. (Altınkaynak 2005: 13-19).

Kökenleriyle ilgili meselenin gerçek yüzü biraz daha farklıdır. Gürcistan'ın Tsalka rayonunda yaşamakta olan ve SSCB döneminde Grek diye adlandırılan bu topluluk aslında iki ayrı topluluktur. Birincisi, Kümbet, Santa ve K-Haraba köylerinde yaşayan 1858 ve 1870-1880 yıllarında Trabzon'un Santa diye adlandırılan yerleşim biriminden göç ederek gelen Grek kökenli insanlardı. Bunlar Tsalka (Parmaksız) rayonuna geldiklerinde Türkçe bilmiyorlardı. Türkçeyi Urumlardan öğrendiler. SSCB Döneminde Grek diye adlandırılan topluluğun ikinci kısmı ise 1828-1830 yılları arasında Kars, Erzurum, Ardahan ve Bayburt çevresinden göçürülerek Parmaksız'a yerleştirilen Hristiyan Türkler yani Urumlar idi. Urumlar Tsalka'da Ölenk, Bayburt, Cinis, Günni Kala, Geçit gibi yirmiden fazla köyde yaşamaktaydılar. (Kalaycı 2008a: 31-34) Aradan bu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen Urumlar inanç dışında Türk gelenek ve göreneklerine göre yaşamaktadırlar. (Kalaycı 2008b:93-106).

Gürcistan'ın Tsalka ve Tsalka dışında çeşitli bölgelerinde 1989 yılı sayımına göre 100.324 Urum yaşarken 2002 yılı sayımında yaşanan göç nedeniyle bu rakam 15.166'ya inmiştir.¹ Günümüzde bu

rakamın daha aşağılara indiği söylenmektedir. Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra Gürcü dilini bilmeyen Urumlar okur yazar olmayan cahil insanlar durumuna düşmüşlerdir. Çünkü Urumlar SSCB zamanında Rusça öğreniyorlardı. Evlerinde ve Tsalka rayonunda da zaten Türkçe konuşuyorlardı. Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra bir anda işsiz ve cahil konumuna düşen Urumlar çareyi göçte buldular. Yunanistan onları Yunan ırkından kabul ettiğinden ve birtakım farklı hesaplar yaptığı için AB vatandaşlığı vaadiyle kapılarını açtı. Hala sürmekte olan göç nedeniyle çoğunluğu Yunanistan'a gitti. Bir kısmı da Rusya'ya göçtü.

Hristiyan Türkler, yani Urumlar, bugün Kırım, Ukrayna, Kazakistan, Yunanistan, Güney Kıbrıs, Rusya Federasyonu ve Gürcistan'da dağınık şekilde yaşamakta olup nüfuslarının 200 000'den fazla olduğu tahmin edilmektedir. Araştırma alanımız olan Gürcistan'ın Kvemo Kartli vilayetine bağlı Tsalka (Parmaksız) rayonunda 1989 yılı sayımlarına göre 37 000 Urumun yaşadığı, bugün ise yaşanan göç nedeniyle bu sayının 1 200'e indiği bilinmektedir.

“Tsalka (Parmaksız) Urumları Ağzı/Gürcistan” adlı yüksek lisans çalışmamızı yaparken elde ettiğimiz dil ürünlerini paylaşmak, aynı zamanda bilim âleminin dikkatini Urumlar üzerine çekmek amacıyla bu makaleyi hazırladık.

Bu çalışma aracılığı ile Türkçenin sadece konuşma dili olarak var olduğu rayon Türkçesiyle oluşturulmuş dil ürünleri ilk defa bir makalede yayınlanmış olacak.

1. Âşık Şiiri:

1935 Dağ Çızgarı Köyü doğumlu Emanuel Pilavof bize Aşık Cuğabi'yi (Âşık Cevabi'yi) anlattı. Âşık Cevabi'nin, onun deyimiyile, “Yaşamah adi Sefili'dir. Usda Sefil.” Gözleri kördür. Her sorulana cevap veren bilge bir ozandır. Önce ünü ardından da kendi İstanbul'a, saraya, gider. Atışmada rakiplerini yener. Sazlarını ellerinden alır. Sonra büyüklük gösterip geri verir. Padişahın saray âşıklığı teklifini kabul etmez. Bu olayın 1897–1900 yılları arasında meydana geldiği anlatılıyor. Âşık Cevabi'nin en bilinen şiirlerinden biri şöyledir:

1. 1. Nasihat²

Şahan olem bu düynede gezeyim.
Varlı bütün dertsiz adam tapılmaz.
Başarırsan konşiyinan get yola.
Kırma ürek, ürek kırsan yapılmaz.

El kiridir gider bu dövlet varlıh.

Düynede mert yigit görmesin darlıh.
Neceki elinde vardır cayallıh.
Hep yahşılıh bela firsant tapılmaz.

Aşih Cuğabi'nin bülbülü meti.
Sahın heç unutmama ana ürmeti.
Parasız nökerdir ata hizmeti.
Ana südi göz ışıği tapılmaz. (Kalaycı 2008a: 183).

Hâlen Cinis köyü muhtarı 1949 doğumlu emekli muallim Gerakıl Bayazof'da halk şiiri türünde ürünler vermektedir. İşte onun bir didaktik şiiri:

1. 2. Gönül Düşme Tal Budağa

Gönül düşme tal budağa.
Ey dolanmah vardan olur.
Her kimin çohdur cafasi,
O ahılsız serden olur.

Ser diyeller ahıllı başa.
Koççah dolanır hamaşa.
Özgeler çıhar tamaşa.
Yahşi nöybet yardan olur.

Yarınan kesilir kıymet.
Her bir yerde söylenir met.
Gelen konahlara ay ürmet,
Namusunan ardan olur.

Ar namus bilmiyen insan,
Şirin tanışmiyan lisan,
Teknelerde kulah asan,
Kalmakali şerden olur.

Şerinen kalmakal olmaz.
Nemerdin surfasi dolmaz.
İggidin irengi solmaz.
Koççah kişi ardan olur. (Kalaycı 2008a: 195-196).

Lena (Telli) Bayramaşvili, Günni Kala Köyü 1936 doğumlu. 28 yaşında Rustavi'ye gelin gitmiş. Gürcü ile evli. Günni Kala'ya sık sık geldiğini söylüyor. Ninesinin Parmaksız'daki Günni Kala köyü için için koştığı ve artık ananimleşmeye yüz tutmuş türkünün sözlerini kendisinden aldık:

1. 3. Kala

Buna Kala derler çoh olur fendi.
Biraz kartol³ bölduh o da tükendi.
Emekder kolhoznik emegi yandı.
Getdi yaşamamız bizlerin indi.

Semtli Kala derler bunun adına.
Çürük kartol gene düşer yâdına.
Bahamaduh o tahılın tadına.
Getdi yaşamamız bizlerin indi.

Düşündi bir usda türkiyi koşdi.
Bir vahit söyledi ağıza düşdi.
Söz gelişi deyi kadaloy geçdi.
Saymazuh o iş olmadı oğul. (Kalaycı 2008a: 188).

Sona Gorelova, yetmiş sekiz yaşında. On bir yıl okumuş, aşçılık ve terzilik yapmış. Doğaçlama şiir söylüyor. Kendini şöyle tarif ediyor “Sazsız aşığam.”

1. 4. Dünya

Aman uşahlar size söyleyim:
Ahli olan bu düynede var nedir?
İnsan bir bugdadır felek degirmen.
Süsen nedir? Sümbül nedir? Bar nedir?

Bu düynede şirin şirin mal olur.
Temehkerin hali müşkül hal olur.
Kol boşanır, dil dolaşır lal olur.
Bu düynede var da acap ne olur?

Alti torpah üsdi torpah birünür.
Bu düynede insan kısmi sürünür.
Gider oralerde yahşi görünür.
Sicah nedir? Soyuh nedir? Kar nedir? (Kalaycı 2008a: 177).

Sona Gorelova'nın en ilginç yeteneği ise verilen her kelimeye doğaçlama dördlük ya da dördlükler söylemesi. İşte verilen başlıklar ve anında onun koşmaları:

1. 5. Halkın Göçmesi

Aman dostlar size terif eyleyim.
Boşandı Çalka'nın valla yerleri.

Birbirine bütün varla bahdılar.
Köçdi cahal cümürü bütün Salka'nın. (Kalaycı 2008a: 177).

1. 6. Kocalık

Koşmaları ben koşiram.
Gendi gendime de şaşiram.
Kocalir dizden düşirem.
Ne olacah halım benim. (Kalaycı 2008a:181).

1. 7. Gelin

Gelin götürürsüz teze.
Başına gelmesin keze.
Tez gelsin sizin söze.
Birez de baş egsin hepize.

Alvina Kinosova, yetmiş sekiz yaşında. Yirmi beş yıl dükkânda çalışmış. Bilmediği türkü yok. Anonim Tsalka türküleri ondan alındı. Aşağıdaki ilk türkü Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra Parmaksız'da yaşayan Urumların yaşantılarındaki değişiklikleri gözler önüne sermektedir:

2. Anonim Türküler

2. 1. Tsalka (Parmaksız)

Salka'mızı dertler aldı.
Dört bir yandan duman sardı.
Bizim Salka çetin hala kaldı.
İssiz kaldı bizim yerler.

Bizim yerler şennigidi.
Yeyip gülmah yeri yidi.
Urumluğun yurdiyidi.
Sayapsız kaldı bizim Salka.

Kövde büyük çay ahardı.
Oğul babayı bahardı.
Meger ahıla sıhardı.
İssiz kaldı bizim Salka.

Gürcisdan'ı döğüş aldı.
Kaçan canını kurtardı.
Tek kocalar evde kaldı.
İssiz kaldı bizim yeller.

Salka'mız da veran oldi
Vereminden ölen oldi
İnsanın irengi soldi
İssız kaldi bizim Salka

Konşı konşusuna bahardi
Evi ona buna bırahdi
Kahkahannıh geldi bahdi
İssız kaldi bizim yerler.

Dohdor yoh hasda bahıla.
Konşı yoh; diya, güle.
Gorbaçov evin yıhıla,
İssız kaldi bizim yerler.

Dünya döndi geriledi.
Arzularıh kövüleri.
Er kaldırın ölüleri.
İssız kaldi bizim yerler.

Bizim orda ne gezerdih.
Nelerine baş egerih.
Na günnerden neye kaldih.
İssız kaldi bizim Salka. ⁴

2. 2. Anne

Anam benim yatmiyordu.
Yuhulardan toymiyordi.
Her sızıma ağliyordi.
Benim anam benim anam.

Anam beni besleridi.
Hayra getse sesleridi.
Canından çok isderidi.
Benim anam benim anam.

Anam beni çimdirirdi.
Tezden teze geydirirdi.
Kucağında gezdirirdi.
Benim anam benim anam. ⁵

2. 3. Potpori

.....tuti t keller
Eksi  orap s keller
Eksi zaman kizlara oy oy oy
Arah  ahir t keller

Karanfil neden olur
Ah t k l r den den olur
Ben arylılıh da b lmezdim oy oy oy
Aryılıh yardan olur

Harmandan gel harmandan
Toldur ver o dermendenden
Ah bu nesil de derdidi oy oy oy
Kesdi ferri fermenden

Bu yazi yazi degil
Ah g n l m razi degil
Yazan eller de kırılısın oy oy oy
O yazi benim degil

Giyorgi Yoriyes, taş ustası, m tahhit. Yaralı Mahmut
Hik yesini anlattı. İşte bu hik yenin t rk l  b l mlerinden se meler
yaptık:

3. Halk Hik yelerindeki T rk ler

3. 1. Yaralı Mahmut Hik yesininin T rk leri ⁶

Apar bu kağızi  oh selem eyle
Ben o beyheden k sm ř gederim
Bize bu arylılıh oldi Mevle'den
Ayrılıh bedesini i miş gederem.
*

S k p ayırdiler beni elimden
B lb li dumariy d řd m g l mden
Havli maral kimin avci elinden
Onu un  ol ne d řd m gederem.
*

Ay muhannet  unki fikrin buyidi
Vurma ay gız vurma yaram var benim
O kalpli hayinnih sende varidi
Vurma aygız vurma yaram var benim

Dosd olaydi sene bele kıymazdi
D řman olsa seni bele koymazdi

Yeddi yıl geçseydi kimse bülmezdi
Bala seni gördüm çölde yaralı

Bezirgenim üregime tağ oldi
Dört yanımız bosdan oldi bağ oldi
Merhem edem yarların sağ olsun
Bala seni gördüm çölde yaralı

*

Sizin deyi arzulamış gelmişem
Bir yetik ol efgelimden halımdan
Ben sizi gendime kemha bülmişem
Bir yetik ol efgelimden halımdan

Gülgez gülşeninen yazdı bir neme
Ohudi kağızi derdimden ağna
Dünyada bacımsın ahrette anam
Bir yetik ol efgelimden halımdan

Biraz gec geleydim nec olur halin
Sındırır bedeyi kolun incinir
Fezetden ne bülür kadrini bülür
Bu zarzatvanın telin indirir.

Başına döndürdüm gündüzli periyi
Benim meylim sene düşdi nicoldi
Ele sevde kul başına gelmesin
Sevup sevup arylması güc oldi.

4. Halk Hikâyeleri

4. 1. Köroğlu Hikâyesi'nin Bir Kolu

Köroğlu'nun Niger Hanım idi. Sora o Menine Hanım idi. Ondan hemli oldiydi. Hemli oldiydi. O arvat dedi ki Köroğlu sen gidiyersen ben ahırı hemliyem neydem. O açdı pezvendini kolundan. Verdi o Menine Hanım'a verdi. Dedi "Eger oğlan olursa, oğlan olursa bağla gelsin yanıma eger kız olursa ver ceyiz ona." Bunu da oğli oldi. Oğli oldi embele ohumaya gider. Şıkoladır nedir? Oyniyeller balaca uşahlarinan. Buna diyeller ki "korun oğli, korun oğli." Bu uşağa diyerdilar da. Bülmiyer ki atası kimdir. Epeyin, oğlan oldi bele yeka oğlan. O ki ki ela oldiysa bu getdi anasına diyer ki "Benim diyer de de atam kimdir?" Demiyerdi, güzlediyerdi. Dese gedacah he. O ki ki çoğ zorladiysa ahırı dedi. Dedi ki "Senin baban Köroğlu'dir." He. Ossaat o

aldi pezbendini tahdi koluna çıhdi getdi. Bindi ati getdi. Hama ela oğlandır ki ha. Getdi onun da kuruği var. Yayı kuruği. Kuruği var işde. Ati da. Ati nerda otliyacak he. Getdi ati burahdi. Yıhıldı yatdi. Yıhıldı yatdiysa bu Köroğli bahdi ki kuruğunda bir caal civan oğlan, bir at otliyer. Gendi de yıhıldı yatdi he. Yolladi delilerinin birini ki diyah ki Demürçioğli get bah o kimdi, o ne çindir ki geldi orda otliyer. Geldi o güç Demürçioğli ona bişe edemedi. Ele koluni kışını bağladı atdi ora Demürçioğlu'ni. Heyvaz'i yolladi. Hesabali'y yolladi üçünü. Üçünü da koyunnuh kimin bele düzdi oraya. Düzdi orayaysa bahdi ki Keçeli'y yolladi. Dedi geldi ki "Ne baharsan Köroğli orda ele bir caal oğlan duriyer ki senin delilerin bele bağladı koyunnuh kimi yatiyer. Ola ki başlarını vuracak." He. Köroğli ordan getdi ki "Bu ne zulumidi benim başıma geldi eye." Ordan çıhıp geliyer. Onun da Niger Hanım dedi ki Köroğli al kılıç kalhanın sene o apasni heçdir. O ki ki elaysa bu Köroğli geliyer ki o ele zandan geldi ki bele laf hey dedi "Caal oğlan yazuh degül onnari bağladın da atdın?" Dedi "Bene güç etdiler ben de bağladım atdım." Dedi "Bırak onnari." "Pırahmam, bunnar kimdiler?" He orda Köroğli'ynan uje başladılar yaha yahaya gelmeye. Güleş tutmaya. He Köroğli ona neeydacak. İki kerem kaldırdı vurdi. Kılıcı çıhardiyerdi. Köroğli vura oğlani vurmadi. Sora üçüncü keren ki tutdularsa Köroğli diyerdiler nara çekiye. Neblem bağıriyer naydiyer. Bu oğlan san naynasını yitüriyer. İsdedi Köroğli oni vura. Niger Hanım dedi ki "Ey kişi senden ne çihar o üç kerem seni basdi yıhdi vurmadi da sen bir kerem oni vuriyen." O ki oğlan bele zadısa kolunda bilezik gördi. Artuh Köroğli başına vurdi ki oho! "O benim oğlumdur." Neblem işde. Sora orda getdiler. Köroğli, düğun, yemah, içmah oldi. İş kayde neblem. (Kalaycı 2008a: 148-149).

4. 2. Anonim ve Didaktik Bir Hikâye (Üç Öğüt)

Oğlanın birisi işledi üç yıl. Nökerlıh oldi. Da üç yıl işledi. Oğlan şimdi diyer ki "Ağam paradan ver, üzıldan ver. Evde anam var, babam var. Şimdi aç kaldılar. Gidim eve." "Oğul" dedi "Param yohdur veremem." Ya ağa karşı alamasın döndi gidiyerdi. Bir de heber etdi ki "Oğul geri dön. Üç söz diyem de get." "Ola" dedi "Bu üç yılda üç kapek kazanamadım. Bu ne sözler diyacak ki. Naysa sabur selemetdür dönem gedem." Döndi geri. "Oğul" dedi "Nerde aşıam orda sabah. Ölmüşün koni sene kaldı ikincisi. Ölmüşün koni sene kaldı. Öldi öldi sene kaldı. Öli neyin nesidir. Bu niye öldi. Niye buni vurdılar. Niye buni kesdiler o sene kalmadı. Üçüncüsü de sabur selemetdir saburli ol." Dedi "De get yolun." Bu dedi "Kan etdinise. Üç vesiyetimi aldınisa evde gidip dövlete çatacan. Yoh etmedinisa yolda seni biri yiyecah."

Getdi bir eve müsefir kaldı. Ahşama togri uje karanuhliyerdi. Şeheri çihiyer. Bu hesap etdi ki birinci vesiyet ahlına vurdi. Tursya'dan gelmişdir bu sözler. Dedi ki “Nerda ahşam orda sabah bir vesiyetdir. Nera kaçıyem belki canavar var. Belki hayvan var. Beni yiyacah. Burda kalem.” Bir evde eglendi. Müsefir aldılar. İki tene cayal adam var. Şindi müsefüre yahşılıh etdiler. Yemah, içmah. Ya o ki yemah ki ortalığa geldi. Avrat, biz kari diyerih. Siz avrat diyersiz. “Avrat sifde yiyah da sora gidah da döğah? Yohsa gidah döğah da sora gelah yiyah?” Ya dedi “Sifda gidah döğah da sora gelah yiyah.” Bu uşah ahlına vurdiysa diye ki neyi, dedi “Sabur selemtdür kardaş” teprenmedi. Getdiler o yanki yüze aşu ürmetimizden, aşu nöybetimizden kimseye ele işler olmasın. Bir taput üsdi örtük. Açiyeller ki ele bir oğlan yatıyer ki. Has çubuhlarnan o ki o ki sepet tohiyeler. Onnarınan bunnari budadılar örtdüler üsdünü. Ondan sora geldiler. Bu oğlan heç sormadi neyin nesi. Ölmüşün koni heç sene kaldı. Demedi bişe. Dediler “Get yat.” Sabah oldı. Çıhip getmeye. Şimdi guyudan gartopi çiharacah. O diyer kari sen çihart. O diyer sen çihart. Dedi, Müsefir müsefir yahşılıh etdin etdin gel guydan da gartopi çihart, Getdi gartol çihartma ki o ketin adam kellesi var ki daha deme getsin. Eger ki ahşam soraydi ki bu ne ölidir. Onun kellesi burya uçıyerdi. Bele bahdi oğlan döndi geri. Gene sabretti ki ne lazım bene. Çıhdi getme. Dedi “Balam gel bura gel. Çoh yahşi adamsın sen. Sene bir eylih edecem.” Tutdi iki çörek kayırdı. Birinci küçük biri de lap böyük. O böyüğün içine hep kızıl toldurdi. Dedi “Olmıya saburli ol. Sabur selemtdür. Ambu böyüğünü götür eve. Baban anan öliyer acından. Olmıya yolda müsefür gele birine veresen. Ambu küçüğünü de yolda kim gelirse belki senden de aç var. Bölüş buni.” Böyüğü kızıl toli. Ele tapşurdi ki “Böyüğünü ki yedinse sen yolda öldün. Neyse saburli oldı. Küçüğünden, yolda kim geldiyse ondan yediler. Bu böyüğünü eve götürdi, zarp burahdi. Halh acından öliyer. Yemeye onnar düşdiler kurt kimin üsdüne ele tagıldiler ki içi kızıl. Ola bu oğlan yaşadi. Kapıcı dutdi gendine. Yaşamah, iş, hengeme. (Kalaycı 2008a: 158-159).

4. 3. Âşık Garip Hikâyesi

Aşşih Garib'in hekeatidir. Aşih Garip bir cevan oğlanıdır. Sevirdi bir cevan kızı. Kızın atası zenginidir. Bu da cevan uşah, saz çalır. Elinde bişesi yoh. Dedi zad edem atası kömek verirdi ki götüre. Dedi ki “Ben arvatın parası yiyen degilim. Üçce gidim, kazanam. Para yığım getirem, sora senin toyun için edem.” dedi. “Olamır” dedi. Neetsin. Şedyet kesdiler çıhdi bu kişi getdi. Geldi çıhdi Turkyaya Aşşih Garip, Rasul. Orda bir çayhanada çay pişiriller. Biri şeker katır.

Sıtakannara çay verir dedi. Başladı bir ağanın yanında yaşıyip kazanmağa. Kazandı bir ay, kazandı. Kazandı iki ay. Bir yıl geçdi, iki yıl geçdi, üç yıl geçdi, dört yıl geçdi, beş yıl geçdi bu gelip çıkmadı. Yeddi yıla geçişen sırası bu kız da yetişdi. İsdillar buni, nişanni. Atası vere özgesine, putasidir getmiş. Çere yohdur kız çıhdi yola. Dedi baim o terefe kimse getmir haber verim bu nerededir. Çıhdi yola tağın kellesinde bir kerivan geder. Bezirgen ona bir iki hene Türki dedi. Dedi “Bezirgenbaşı, bezirgen,” Şahsenem. Kızı adı öz kardaşı bezirgen idi. Şahsenem idi. O’di. Öz kardaşı. “Giderisen o Garib’e de gelsin. Ya Helep’de ya Mısır’da tapasın. Tezliginen oni yola salasan.” Bezirgenin fikri döndi. Dedi ki “Seni alem oğluma.” Dedi “Yoh” dedi. “Heyir bezirgen.” dedi. “Ata sen sözün bülmedin. Tanışdın ben almam. Benim putam var.” Aldi kağıdı getdi. Aldi kağızi getdi. Gezdi, gezdi, gezdi, getdi o kişiyi buldi. Aşşih Garib’i buldi. Kağızi verdi. Bu oğlan geldi ahşama hezeyini eve. Ata yoldaşı onun devrülmiş, neyin nesi? Aldi bir hene dedi:

Bülbül ne yatarsan bahar yetişdi.
Bülbül ne yatarsan bahar yetişdi.
Ağ gül ...kırımıziya karışdi.
Silada sevdüğüm yadıma düşdi.
Ötme bülbül ötme Garip gönlüm şen degil.

Bülbül ne yatarsan Çuhurova’da?
Arar eşim beni bulmaz yuvada. Yoldaşı.
Gendim gurbet elde gönlüm silada.
Silada sevdüğüm yadıma düşdi.

Türki diyende üçüncü heneyi de dedi. Dedi “Bu gidecah.” getirdi buna verdi. Parasını, ucuni, puluni, kızılını, işini, işini bir de bir at verdi. Dedi “Süre gele.” Atı sürdi, sürdi, sürdi, sürdi, sürdi, sürdi, sürdi, orda geldi çıhdi. Tifliz’e gelecah. Bu Tiflizliydi. Tifliz’in başına gelen sırası orda at çatladi. Ordan da uje kızı götürmüşler. Toy ediller. Dedi ola neyediyeih. Gidip çıhamam. Hıdırellez, Ayirosuros geldi ordan atınan. Buni bindirdi getti. Yendirdi evine. Yendirdi ki anası o heten ağlamış ki gözleri görmir. Enan sırası Ayirosoros dedi ki “Al” dedi. “Bu torpahdan masamanın arasına düğle sene lazım olur. Eve gidersen anana gözleri, o bülür da eziz olmuşdur, sürtersen eylenir.” Torpahdan aldı. Geldi. Çıhdi evüne. Tanimillar. Dedi içeri, anası dedi “Kimdir?” Dedi anasına, bacısına dedi “Müssefür almasız, konah?” Dedi “Ne” girdi içeri. Bahdi ki ordan saz asılı. Dedi “Hele bir ver o sazi.” Anası deyip “Gene yaralandım oy vermem.” Oysama aldı sazi. Aldi cıngilletdi. Dedi “Vurdiysa Garib’e benziyer sazi vurmasından.” Aşşih Garib Rasul’idi. Neyse orda da toy edir. Buni götürdiler toya.

Calcunni ki ya aşih gelsin toyda otursun. Kapının kırağında oturdular.
Ordan dedi:

Gele gele geldim gendi hanama.
Sırımı açmadım bacım, anama.
Eşgin hançerini basdım sinama.
Kıratın terkine düşdüm de geldim.
Mevlam fursant verdi uşdum da geldim.
Yoldaşı toydan özge güveginin yanında başını kaldırdı bahir.

Gülsevenem sezdi ki bu odur. Orda dedi:

Korhma Garip korhma gülün solmadi.
Has bahcan kapısın açan olmadı.
Senden garyi özgeye meyil vermedim.
Derdimin ortağı sen safa geldin.

Ağalar dedi koymadı benim halıma. Ağalar büyük ağalar
Gümüş kemer sıhdırdılar belime.
İnanmırsa ağı ezdim elime.
Yeddi yıl sevdüğüm sen safa geldin.

Umut verende başladı toy bozulmağa. Dedi “Bozulmasın.
Benim bacımı da o, o kimi, kimi vermişler.” O kızı ona nişannadılar.
İki toyi da bir etdiler. Getirdi o torpağı anasının da gözleri açıldı.
Mırada yetdi.

Kerem kimin dedi yanan olmadı.
Aşşuh Garip kimin de mırada yeten olmadı.
Kim görmüş ki Feryet’in Şirin’i?
Onnar da sevdiler biri birini.
Atdı külüngünü vurdi zerini.

Ele yar yolunda da ölen olmamışdı. (Kalaycı 2008a: 174-175).

5. Masal

Sara Poşnakova’dan Tsalka Merkez (Parmaksız)’da(60)
derlenen “Padişahın Oğlu” adlı masal şöyledir:⁷

Diyyerdi evelki zamanda varidi, yoğidi, varidi bir büyük, varli
padişah. Padişahın varidi bir tene oğli. Bu oğlan yiyerdi, içiyerdi,
geziyerdi. Padişah ölen de dedi ki “Oğul gel yanıma. Sene bir iş
diyem.” “O ki” dedi “Ben öldühdan sora felen şehir, büyük şehirlerde
benim yoldaşım var. Sene ki çetin olursa sen gidersin o yoldaşıma
raşatza edesin.” “Oo” dedi “Baba, ele iş diyer ki bene ne lazım olacah.
Bu hebere var bene kaldı da bunun yoldaşı bene lazım olacah.” Var
toli, kızıl. Evelki işler daa. Nahıl ediyerdi babam. Sora diyer bunun
yoldaşları padişahın oğlunun babası öldühdan sora ele çoğ yoldaşı
oldı. Yoldaş, kardaş! Gidiyeler mezere ağıliyeler. Ooy senin baban

deyildi bu bizim de babamızı. Bu bize bu heber eylih etdi. Oğlan da gidiyer ne ki var var, kızıl var, getiriyer. Bunnari yediriyer içiriyer; yediriyer içiriyer. Aradan geçiyer iki üç yıl. Bu var hep kurtuliyer. Gündelige heç bir yerde işlemedi. Bu iş kurtuliyer bu oğlan uje aç kaliyersa heç bir yoldaş daha bunun yanına gelmier. Hep bundan döndüler. Belesine gider biz diyer seni tanımiyerih. O yani gidiyer, yoldaşlari diyer “Sen kimsen? Biz heç” diyer “Seni görmedih.” Bu ele oldi ki ayahkabi da yoh, uje bişesi de yoh. Başliyer bu dilençi kimin kaldi. Ooy babasının sözi ahlına geldi ki hele gidem felen şeherde felen melmeketde babamın bele yoldaşı kaldi. Gidem ona diyem ki ambu güne ben kaldım. Fahır düşdüm. O ki getdiyse. Vede çoh geşdi. Herif bahdi tanıdı. Dedi, “Nesil oldi ki geldin yoldaşoğli?” Dedi “Neblem hambu güne düşdüm.” “Hey” dedi. “Elden kardaş olmaz. Yediler seni görüyen ne güne katdılar.” “Şindik” dedi “Benim bir kızım var. Get bah.” Dedi “Eger begenirsen o kızı alırsan da yaşarsan yahşi.” Dedi “Nerdedir o kız?” Dedi “Bu gözde kitlidir. Gözleri görmiyer. Kulahlari duymiyer. Kıçlari getmiyer. Embele kızdır. Eger begensen nişanniyah. Eger yoh. Gene get yoldaşlarınnan ne isdiyen et.” “Aan” dedi “Anahdar, gidersen, dohuzunci gözi açarsan, baðarsan, o kız orda oturiyer.” Bu getdi, açdi bahdi ki ele güzel kız, ele güzel kız ki. “Ooy” dedi “Ben aşuka geldim.” Geri döndi. Bu qor mor dedi. Bu hep qula kimin kız. İsdedi çıha. O kız dedi “Nere gidiyen.” Dedi “Düz gelmedim, ben aşıpka düşdüm şaş geldim.” Dedi “Yoh” O kız dedi “Babamın dediği kız benem. Çoh gezmiyerem, küçe küçe gezmiyerem, yoldaş tanımiyeram.” “Ha” dedi “Ben yoldaş tanıdım ne güne kaldımısa.” Buni babası koyurmiyer yoldaş moldaş. Bu kızı nişanniyellar bu oğlana. Ondan sora bunun da babası padşah. Bu oğlana sahaplıh ediyer yahşi, güzel yaşiyellar.

6. Maniler

Aşığım ara sözi
El sözi ara sözi
Sözünü özün danış
Öv yıhar ara sözi

Aşşih aralı koyma
Kovun maralı koyma
Ohu sinamda galdi
Öldür yaralı koyma

Aşığım bele bağla
Al kemeri bele bağla

Ne yâda sırını ver
Ne nemerde bel bağla

Âşık yarıdan geçer
Gece yarıdan geçer
Nemertle dost olanın
Ömri yarıdan geçer.

Ay zamana zamana
Ohi koydum kemene
Eşşekler arpa yiyir
At hasretdir samana

Aşıkım bağda dere
Zülfünü bağda dara
Bülbülü gülden ötri
Bağda çekdiler dara.⁸

7. Ninni

Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olan ninniler bu bölgede de aynı görevi yerine getiriyor.

“Nenni balam, nenni, nenni, nenni oy balam
Yuhulara dalasan şirin oy balam
Nenni balam, nenni yavrum, nenni oy balam
Şirin yuhulardan uyanasan oy balam”⁹

8. İki Dizeli Tekerlemeler¹⁰

Dağısdan dağ yeridir
Gürcisdan bağ yeridir.

İçmiyaydın aragınan çahırı
Yıhmiyadın bizim kimin fahırı

Nemerdin surfasi tolmez
Koççah igidin de irengi solmaz.

Arhasıza arha olsan o da tayahdır.
Arhaliya arha olsan o da yamahdır.

9. Fıkra

9. 1. Nasrettin Hoca Fıkrası (Beni Belimden Asın)

Yörede Nasrettin Hoca fıkraları çok yaygındır. 71 yaşındaki emekli şoför Simon Çamurliyev bir tanesini şöyle anlattı: Molla Nasredin'i asiyerdiler. Dedi "Beni boynumdan asmayın hitihlaniyeram. Beni belimden asın." Ha bu sözi dedi.¹¹

9. 2. Nasrettin Hoca Fıkrası (Eşeklerin Sayısı)

"Molla Nasredi aşı burdan aşı sizden olsun. On eşşeginen gidiyer. Bir eşşege biniyer. On eşşeg olacah. Sayiyer dokkuz tene. Bindığını saymiyer. O ki yeniyer on tene oliyer."¹²

10. Bilmece

"Babam benim babamıdı ben babamın oğliyidim; Babamınan kardaşıdıh."

(Babam benim babamdı, ben babamın oğluydum; babam ile kardaşıdıh/kar taşıdıh)¹³

Mesel mesel

Mendi keser

Dil oynatır

Damak keser. Nedir? (Makas)¹⁴

11. Atasözleri

Allahsız yaprah sallanmaz.¹⁵

Bir sürünün içinde bir eyvan harab edir.

Bir sağ sürüy bir eyvan harab edir.

Böyüğün sözi geçgin olacah; ana babanın ösyeti olacah.

Dişlerni satirdi, uşağını ohidirdi.

Etegin kirli olur; bogozın yağlı olur.

Fırsand eldeyken yahşilih eyle, hamaşa bu fırsand elde olmaz.

Gel güvenme dövletiyen maliyan; mala, mülke, ümre ihdibar olmaz.

Gün günden ötüridir; ayda geceden ötüridir.

İnsan safaya dayanmir; insan cafaya dayanir

Kuyu deşen kendi düşer.

Ne dorgarsan aşına o çıkar kaşığına.

Ne iş görecah öz elinnen gör; eziyetin çoh olur, minnetin olmaz.

Ohummiş adam kol tahdasidir.

Özgesine kuyi deşme; deşen sırada da kuyiyi birez böyük deş, onuçun ki sen gendin düşecahsın.

Senden böyüğünü sor, haber al havalını.

Senden küçüğünü işa buyurma; sözün yere düşer, kıymetin olmaz.

Tek elden ses çıkmaz.
Tembel dedi: Ver yiyem, ört yatem, gözle canım çıkmasın.¹⁶
Tek taştan duvar olmaz.¹⁷

12. Deyimler

Ahli kesmah
Bögün varım yarın yoğum.
Deli olmah
Duyalamah
Dünyelere değışmamah
Köti günnere kalmah
Kurban eylemah
Telef olmah
Teze başınan yaşamah.
Teze teze öğrenmah
Uzun burunni
Üregini aşmah
Yahşi kanmah
Yediger kalmah

13. Dualar

Allah'a kurban!
Allah birdir.
Allah onara can sağlığı versin!
Allah rehmet etsin!
Çoh şükür Allah deki böğünki gün verdigan.
Kalannara can sağlığı versin!
Sağ olsunnar!
Sanın kermeten kurban olem!

14. Türkiye Türkçesinden Biraz Farklı ve Yoğun Kullandıkları Kelimeler:

Ağlamak yerine hıçkırış etmek,
Anlıyor musun yerine başa düşiyen nedür? (Ya da kaniyen nedür?)
Çalışmak yerine işlamah,
Çocuk yerine uşah,
Doğru yerine düz,
Fabrika yerine kerhana,
Oğul yerine bala,
Önceden yerine irelden,
Savaş yerine döğüş,

15. Teknolojik Aletlere Yeni Adlar:

Aradan geçen yüz seksen yıllık süre içinde kelime hazinelerimizde bir takım farklılıkların olması elbetteki normaldir. Kendilerinin Türkiye’den götürdükleri kelime hazinesinden karşılık bulamadıklarını Rusçadan almışlar. Birkaç örnek:

Araç/Vasıta: maşına

Arşiv: arhiv

Eşkiya: bandit

Fotoğraf makinesi: katişka

Hayırlı, faydalı: liguti

Madalya: yedenha.

Muhdar: kajdomari

Okul: şıkula

Orta: siredni.

Öğrenci: üçenik.

Sınır kapısı: granitsa

Soyadı: famili/familya

Televizyon: televizıya

Yönetici/müdür: direktor

Yüz: prasant

Ziraat mühendisi: agranom

16. Günlük Konuşma

Yazıyı Tsalka rayonunda arşiv müdürlüğü yapan Urumların ileri gelenlerinden Emanuel Pilavof’un sözlerini günlük konuşmaya örnek vererek bitirmek istiyorum:

“Bu yollar ki açıldıysa Savet Hökümetinden sora biz gidiyerih. Tursya’yi (Türkiye’yi) geçip gidiyerih. Biz çoh razıyih. Düzgünü demah lazımdır. Biz ki gidiyerih orda egleniyerih, oturiyerih, kalhiyerih, çay içiyerih. Biz çog razi geliyerih. Çoh hoş dilinen konuşiyiller. Yahşi. Yahşi bizlerden ötüri kötü degil. Düzünü diyerih biz. Biz çoh ürmetinen size bahiyerih. Biz isdiyerih ki siz de bize ela yahşi bahasız!” (Kalaycı 2006: 39).

NOTLAR

¹ http://www.statistics.ge/Main/census/tables/tables_en.htm

² Bu yazıya alınan derlenmiş metinler, Türkiye Türkçesindeki 29 harf ile yazıya aktarılmıştır. Metinlerin tam ses özellikleri için ve metinlerde geçen anlamı bilinmeyen kelimeler için tezimize bakılabilir.

³ Patates

- ⁴ Gazi Üniversitesi'nden bir heyet 2005 yılında "Urumlar Projesi" çerçevesinde rayona giderek çeşitli inceleme ve derlemelerde bulundu. (Urumlar Üzerine Sosyo-Antropolojik Bir Araştırma. (Uluslararası Proje), Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi, Proje Kodu: 29.2004.01, Ankara, 2005.) Bu proje dâhilinde yapılan derlemeler tarafımdan yazıya aktarılmıştır. Bu derlemelerden tezimde de yararlanma imkânım oldu. O derlemeleri kaynak gösterirken uzantısını vk (videokaset) şeklinde gösterdim.2 006 yılında rayona giderek kendi yaptığım derlemelerin uzantısını k (kaset) şeklinde gösterdim: Alvina Kisinova (68) ile Tsalka (Parmaksız) merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 4, 5, 6. vk.
- ⁵ Anonim türkülerin üçü de bu kaynaktan derlenmiştir: Alvina Kisinova (68) ile Tsalka (Parmaksız) merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 4, 5, 6. vk.
- ⁶ Giyorgi Yoriyes ile Evreni köyünde 25.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. 11.vk.
- ⁷ Sara Poşnakova ile Parmaksız merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. 5. vk.
- ⁸ Gerakıl Bayazof ile Cinis köyünde 12.06.2006 tarihinde yapılan mülakat. 3. k.
- ⁹ Aleksandra Delibalta ile Tsalka (Parmaksız) merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 5. vk.
- ¹⁰ Gerakıl Bayazof ile Cinis köyünde 12.06.2006 tarihinde yapılan mülakat. 3. k.
- ¹¹ Simon Çamurlıyev ile Tsalka (Parmaksız)'da yapılan 25.10.2005 tarihinde yapılanmülakat./ 13. vk.
- ¹² Femistogul Garibov ile Beştaş köyünde 24.10.2005 tarihinde yapılan mülakat./7.vk.
- ¹³ Alvina Kisinova ile Tsalka (Parmaksız) merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 6. vk.
- ¹⁴ Alvina Kisinova ile Tsalka (Parmaksız) merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 6. vk.
- ¹⁵ Alvina Kisinova ile Tsalka (Parmaksız) merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 6. vk.
- ¹⁶ Anna ile Tsalka (Parmaksız) merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 6. vk.
- ¹⁷ Sara Poşnakova ile Tsalka (Parmaksız) merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 6. vk.

KAYNAKLAR

YAZILI KAYNAKLAR

ALTINKAYNAK Erdoğan (2005), **Ortodoks Türkler Urumlar**, ÜBL Yayıncılık, Ankara.

BEYDİLLİ Kemal (1988), “1828–1829 Osmanlı-Rus Savaşında Doğu Anadolu’dan Rusya’ya Göçürülen Ermeniler”, **Türk Tarih Kurumu Belgeler Dergisi**, c. XIII, sy: 17’den ayrı basım. Ankara, 1988 s.370–407.

KALAYCI Ünal (2006) “Gürcistan’ın Zalka Bölgesi Notları”, **Bizim Ahıska Dergisi**, S 6, Ekim.

KALAYCI Ünal (2008a), **Tsalka (Parmaksız) Uruları Ağzı/Gürcistan**, Yüksek Lisans Tezi, EÜ, Haziran.

KALAYCI Ünal (2008b), “Gürcistan’ın Tsalka (Parmaksız) Rayonundaki Uruların Yaşamı”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı: 18, Yaz, s. 93–106.

http://www.statistics.ge/Main/census/tables/tables_en.htm

SÖZLÜ KAYNAKLAR

1. Bayazof, Gerakıl ile Cinis köyünde 12.06.2006 tarihinde yapılan mülakat. 3. k.
2. Çamurlıyev, Simon ile Parmaksız’da yapılan 25.10.2005 tarihinde yapılan mülakat./ 13. vk.
3. Delibalta, Aleksandra ile Parmaksız merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 5. vk.
4. Garibov, Femistogul ile Beştaş köyünde 24.10.2005 tarihinde yapılan mülakat./7.vk.
5. Kisinova, Alvina (68) ile Parmaksız merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 4, 5, 6. vk.
6. Poşnakova, Sara ile Parmaksız merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 5, 6. vk.
7. Anna ile Parmaksız merkezinde 23.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. / 6. vk.
8. Yoriyes, Giyorgi ile Evreni köyünde 25.10.2005 tarihinde yapılan mülakat. 11.vk.